

serende aandoening, leek mij een herinnering aan het ingezonden stuk van LEEMANS op zijn plaats.

Literatuur: JANSEN, L. H. en J. G. CH. REYERS (1960) *Ned. T. Geneesk.* 104, 217. — LEEMANS, A. B. (1951) *Therapie van apthae. Ned. T. Geneesk.* 95, 2147.

Amsterdam, 31 januari 1960 TH. J. VAN DER EYDEN

Wij zijn het geheel eens met collega ELIAS, dat het probleem der aften nog geenszins is opgelost. Naar onze mening zal het wel blijken, dat aften een verzamelwoord is, waaronder etiologisch verschillende ziekten verscholen gaan. Het enige wat wel vaststaat, is, dat het met de thans gebruikelijke methoden niet is gelukt, een virus te isoleren, behalve in die gevallen waar men de diagnose ten onrechte had gesteld en de aandoening achteraf herpes fibrilis bleek te zijn. Het effect van het hydrocortison berust waarschijnlijk op de ontstekingsremmende werking.

Naar aanleiding van de opmerkingen van collega VAN DER EYDEN, willen wij opmerken, dat het bijzonder moeilijk is, de werking van een geneesmiddel op aften te bestuderen. Alleen bij zeer chronisch recidiverende aften is de werking van een geneesmiddel beter te beoordelen. De meeste aften, zg. stomatitis apthosa, neigen niet tot frequent recidiveren. In dergelijke gevallen is de beoordeling van de werking van een geneesmiddel bijzonder moeilijk, maar het is mogelijk, dat acidum folium enig effect heeft.

Wij menen dan ook, dat alleen in resistente gevallen eens een poging gewaagd zou moeten worden met hydrocortison-hemisuccinaat.

Utrecht, 16 februari 1960

L. H. JANSEN
J. G. CH. REYERS

PLASTISCHE OPERATIE TER VERANDERING VAN HET FENOTYPISCH GESLACHT

De verbluffende en schokkende inhoud van „Nuttige Notitie No. 9” (1959) geeft mij aanleiding tot de volgende opmerkingen:

Wij, artsen van Nederland, zijn, dunkt mij, dank verschuldigd aan degenen of degenen, die de moeite hebben willen nemen, een zo nauwkeurig en openhartig verslag te maken van de stafvergadering van het Gemeente Ziekenhuis in Arnhem en moeten eveneens de redactie van ons *Tijdschrift* dankbaar zijn voor de publikatie van dit verslag in de rubriek „Nuttige Notities”, omdat wij allen daardoor worden gedwongen ons te bezinnen op de vraag, waar wij naartoe gaan bij de uitoefening van ons „officium nobile”; dat ook anderen dan artsen deze „Notities” onder ogen krijgen en zich bij de kritische lezing daarvan deze vraag hebben moeten stellen, lijkt mij echter minder prettig en daarom meen ik, dat een protest van medische zijde niet achterwege mag blijven.

Wanneer de chirurg aan het slot van de bespreking geen antwoord krijgt op zijn vraag „of er iemand is, die de door de plastisch chirurg gekozen weg veroordeelt, resp. meent, dat operaties zoals hier bedoeld in ons ziekenhuis beter achterwege kunnen blijven”, kan de laatste naar huis gaan met de mededeling, dat hij zich door deze uitspraak (wel te verstaan de uitspraak van het stilzwijgen!) gesteund mag weten en met de wens van „alle succes bij de komende behandeling”.

Wanneer ik ervan overtuigd was, dat ook *werkelijk* niemand der aanwezigen bezwaar had tegen de voorgestelde operationele behandeling, dan zou ik ernstig gaan twijfelen aan de toekomst van ons beroep. Gelukkig heb ik die overtuiging niet, maar ben ik de mening toegedaan, dat de meeste aanwezigen zo overbluft en . . . geschokt waren door wat zij te

horen hadden gekregen, dat geen van hen zich in staat voelde, het probleem a bout portant te doorschouwen en zijn argumenten tegen deze behandeling te formuleren. Zij moeten met stomheid geslagen zijn geweest. Ook ik was verstomd en het heeft mij heel wat moeite gekost, mijn gevoelens van diepe verontrusting en tenslotte van verontwaardiging te rangschikken en in een betoog samen te vatten.

Alleen de gynaecoloog sprak zijn twijfel uit over de juistheid van het door de psychiaters gegeven advies tot behandeling van een „psychiatrisch geval” door middel van een plastische operatie aan de uitwendige genitalia, maar desondanks liet ook hij zijn stem niet horen op de slotvraag van de chirurg en kon zijn zwijgen door de plastisch chirurg worden beschouwd als een uiteindelijke instemming.

Door alle sprekers werd gesteld, dat zij zich tot oordelen over deze patiënte niet bevoegd achtten, daar zij van de kwaal waaraan zij lijdt, geen verstand hadden; zelfs de neuroloog-psychiater beschouwde zich niet als bij uitstek deskundig, maar hij meende toch wel van de aanwezige specialisten degene te zijn, die over dit ziektegeval „het meeste tot oordelen bevoegd” moest worden geacht.

Dit werd door niemand ontkend en dat kon ook niet worden ontkend, daar het voor een ieder duidelijk was, dat het hier ging om een geestelijk ernstig gestoorde vrouw en wie zou daarover beter kunnen oordelen dan een psychiater?

Maar . . . waar zijn de psychiatrische rapporten, waarin tot deze ingreep wordt geadviseerd? Waarom waren de psychiaters niet ter vergadering aanwezig? Hoe is het mogelijk, dat een dergelijke kwestie ter sprake gebracht wordt en dat aan het slot van de bespreking het oordeel van de aanwezigen gevraagd wordt, zonder dat de ziektegeschiedenis van de patiënte ook maar met één woord wordt besproken? Wij vernemen alleen, dat deze vrouw liever een man had willen zijn en dat men haar „buiten Europa” een tweetal operaties heeft laten ondergaan om aan haar wensen in dit opzicht tegemoet te komen; en verder dat zij desondanks ook nu nog „onnoemelijk leed” te dragen heeft door de frustratie van haar diepste wensen. Maar wat er aan deze wensen ten grondslag ligt, waardoor deze frustratiegevoelens veroorzaakt zijn, blijft volmaakt duister.

Hierop zal zonder twijfel worden aangevoerd, dat deze dingen niet ter zake doen, dat zij ook in het geheel niet in het geding zijn, aangezien het alleen gaat om de beantwoording van de vraag, of werken in teamverband van de deelnemers een volkomen onderwerp vereist van de een aan de ander; de conclusie luidde: „neen, deze onderwerping kan niet worden geëist, maar is wel toegestaan en — in bepaalde gevallen — onvermijdelijk”.

Moeten wij dit zo verstaan, dat de chirurg zich niet behoeft te verdiepen in het functionele resultaat van zijn maag-resectie, wanneer die maar — op indicatie van de internist — feilloos wordt uitgevoerd? En behoeft de neurochirurg zich niet te bekommeren over het lot van de patiënt, bij wie hij op aanwijzing van de neuroloog een hemisfeer heeft weggenomen, wanneer de patiënt de ingreep maar overleeft? En behoeft de longchirurg zich geen zorgen te maken over de vraag of de patiënt na de door hem op verzoek van de internist uitgevoerde pneumonectomie nog wel voldoende ventilerend longoppervlak overhoudt, wanneer het hem maar gelukt, de bloeding te beheersen en infectie te voorkomen?

Is dit „werken in teamverband”?; ik meen van niet! Ik meen, dat dat nooit de bedoeling is geweest en ook nooit mag worden van de samenwerking in een team. Ik meen, dat ieder der deelnemende collegae mede volledig verantwoordelijk blijft voor alles, wat er met de patiënt gebeurt. Daarom zal ieder van hen zich telkens volledig rekenschap moeten

geven van alle gevolgen, die een voorgestelde ingreep voor de patiënt kan hebben en hij zal zich telkens moeten afvragen, of het inzicht, dat hij zich bij de bestudering van het ziektebeeld heeft verworven, hem veroorlooft, de medeverantwoordelijkheid voor de voorgestelde behandeling te dragen, niet slechts de verantwoordelijkheid voor het technische resultaat van zijn eigen bijdrage daartoe, maar de verantwoordelijkheid voor de behandeling in haar geheel.

Zo zal de gynaecoloog ervan overtuigd moeten zijn, dat de tot zelfmoord neigende melancholica van haar psychose bevrijd wordt door een abortus te provoceren, en de plastisch chirurg, dat hij de frustratie-psychose kan genezen door een ornamentele penis te maken. Hij kan en mag er zich niet van af maken door te zeggen, dat de beoordeling daarvan niet tot zijn competentie behoort, en dat hij dit moet overlaten aan de psychiaters.

Nu moet worden erkend, dat de menselijke geest zo moeilijk te bestuderen en in zijn afwijkingen zo moeilijk te doorgronden is, dat zelfs de psychiaters er nog maar heel weinig van begrijpen, laat staan de andere specialisten; daarom is het wel verklaarbaar, dat deze laatsten de neiging hebben om de voor het werken in teamverband gestelde eisen wat minder zwaar te nemen, wanneer het gaat om de vaststelling van de behandelmethode van een geestelijk gestoorde, maar het is ontoelaatbaar, dat zij daartoe zelfs geen enkele poging in het werk stellen en kritiekloos de voor hen onbegrijpelijke behandeling uitvoeren.

En dan de vraag: is het mogelijk een psychose te behandelen door een operatie, die *schijnbaar* aan de frustratie-gevoelens van de patiënte tegemoet komt?

Wat is in casu de diepere grond van deze frustratie-psychose van de patiënte? Zij is, zo wordt gezegd, van genetisch, anatomisch en morfologisch standpunt gezien een vrouw. De gynaecoloog voegt daaraan toe „ook in hormonologisch opzicht”. Het is niet goed te begrijpen, hoe het mogelijk is geweest, daarvan zekerheid te verkrijgen, daar het hormon-evenwicht bij deze vrouw door de castratie grondig moet zijn verstoord. Maar aannemende, dat dit juist is en dat er hier geen sprake is van een homoseksuele, maar van een volkomen normale vrouw, dan moet haar wens om een man te zijn of daarop althans zoveel mogelijk te gelijken (er zal toch wel niemand geweest zijn, die haar de mogelijkheid heeft gesuggereerd een „echte” man te kunnen worden!) wel het gevolg zijn van een onweerstaanbare identificatiebehoefte, by. zó te willen zijn als haar overleden vader of haar in de oorlog gesneuvelde broer of echtgenoot. Dit is dan zozeer een idee fixe voor de patiënte geworden, dat men inderdaad met een zelfmoordpoging rekening moet houden, wanneer aan haar wens niet wordt voldaan; waarschijnlijk had zij al hiermede gedreigd, zoals ook de in het nauw gedreven gravida doet ten einde te worden geaborteerd.

Wat te doen, wanneer de patiënte na de operatie weliswaar een penis heeft en waarschijnlijk zelfs door dit maaksel kan urineren, maar merkt, dat zij deze niet in erectie kan brengen, dat zij geen scrotum bezit, geen testes, geen baard. De plastisch chirurg heeft aan haar voorlopig de handen nog wel vol; waarschijnlijk worden haar verlangens steeds moeilijker te bevredigen, daar zij zich na een aanvankelijk gevoel van dankbaarheid telkens weer bedrogen zal voelen, wanneer zij steeds weer zal bemerken toch nog geen echte man geworden te zijn.

Er wordt gezegd, dat de plastisch chirurg wel genoodzaakt is, op de elders ingeslagen weg voort te gaan (ook al zou die in wezen onjuist zijn geacht?); een ondeugdelijker motief is nauwelijks denkbaar! Men stelle zich voor, dat een arts een door een kwakzalver ingestelde behandeling, die niet het

gewenste resultaat heeft gehad en waarmee hij het niet eens is, voortzet ook wanneer hij meent, dat daarmede niets te bereiken is of — ernstiger — dat de kwaal daardoor wordt gefixeerd of verergerd.

Wat zou de oóloog ervan zeggen, wanneer de psychiater hem voorstelde, de beide nervi acustici te doorsnijden bij de moeder van een doofstom kind, omdat zij zich in het hoofd heeft gezet alleen maar gelukkig te kunnen zijn, wanneer zij net zo zal zijn als haar kind? Hier is het motief edel, de ingreep ongevaarlijk en het resultaat zeker, en toch zal geen oorarts bereid worden gevonden deze mutilerende operatie te verrichten. Het is ook duidelijk, waarom hij dat niet wil doen: hij beseft, dat deze vrouw op een *andere* manier moet worden geholpen door iemand, die haar lijden begrijpt en daardoor in staat is haar de weg te leren naar het voor haar en haar kind mogelijke geluk. Evenmin zal de chirurg bereid zijn door een armamputatie tegemoet te komen aan de dwanggedachte van de zoon zich te willen identificeren met zijn in de oorlog gemutilleerde vader.

Is er een sterker concilium paupertatis voor de psychiater denkbaar, wanneer hij deze ernstig psychotisch gestoorde patiënten voor een schijnbehandeling naar de chirurg verwijst?

Stellen wij ons — naar aanleiding van het vergaderingsverslag — de situatie goed voor ogen, dan werd daar over het lot van een ernstig gestoorde patiënte, die „onnoemelijk leed te dragen heeft”, beslist door een aantal specialisten, die echter één voor één moesten erkennen op het terrein van de ziekte, waaraan de patiënte lijdende is, volkomen ondeskundig te zijn. De enige specialist, die van zich zelf meende „nog het meest tot oordelen bevoegd te zijn”, moest erkennen „op dit speciale terrein *niet* bij uitstek deskundig te zijn” en *deze* specialist had de patiënte bovendien niet gezien!!

Ik vraag mij af, of deze teambespreking eigenlijk wel bedoeld was om de te volgen gedragslijn bij deze patiënte ter sprake te brengen. Veel meer krijg ik de indruk, dat deze stafvergadering alleen maar moest dienen als forum, waar de plastisch chirurg zijn beklag kon doen over het gebrek aan medewerking van de zijde van de gynaecoloog en van de chirurg, terwijl de geneesheer-directeur van de gelegenheid gebruik kon maken om de leden van de staf te wijzen op de mogelijkheid, dat de goede naam van het ziekenhuis wel eens in het geding zou kunnen komen.

Het ging in werkelijkheid bij deze stafvergadering niet over het lot van de patiënte, maar over het lot van het ziekenhuis en de belangen van de daaraan verbonden specialisten: over dat lot is nu met algemene stemmen beslist en het is te vrezen, dat het daarmede net zo zal gaan als met het lot van de patiënte: van kwaad tot erger.

Ik vertrouw, dat de meeste collegae de fout in de rede-nering wel hebben herkend; voor leken is dat niet zo gemakkelijk, en velen zullen misschien verblind zijn door het in uitzicht gestelde technische wonder: een vrouw langs chirurgische weg te kunnen herscheppen in een man.

Maar onweersproken mag deze publikatie niet blijven, en het is absoluut noodzakelijk, dat in ons *Tijdschrift* een woord van hartstochtelijk protest opklinkt tegen een mentaliteit, die in strijd is met de edelste beginselen van ons officium.

Zeist, januari 1960

W. H. BEEKHUIS

De inhoud van „Nuttige Notitie No. 9” (1959) verbijsterde mij, en in de eerstvolgende afleveringen speurde ik naar reacties. Het *Tijdschrift* van 6 februari 1960 bevatte de eerste reacties, maar niet, zoals ik gehoopt had, van artsen, die in de eerste plaats in aanmerking komen om een invloed ten